

Temat: Pomiar współczynnika załamania światła w gazie za pomocą interferometru Michelsona

1. Literatura:

- a) D. Halliday, R. Resnick, J. Walker, Podstawy fizyki 4, PWN, W-wa
- b) I. W. Sawieliew – Wykłady z fizyki 2, elektryczność i magnetyzm, fale, optyka, PWN, W-wa
- c) Czesław Bobrowski, Fizyka - krótki kurs, Wydawnictwa Naukowo-Techniczne
- d) Juliusz Sielanko, Marek Sowa – Ćwiczenia eksperymentalne z fizyki, optyka i fizyka współczesna, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin
- d) Instrukcja obsługi mikrometru: <http://labor.zut.edu.pl/INSTRUKCJE/Mikrometr.pdf>

2. Tematy teoretyczne:

1. Fale elektromagnetyczne: długość fali, prędkość światła w różnych ośrodkach, współczynnik załamania światła.
2. Droga optyczna, fale spójne (koherentne), interferencja światła, interferometr Michelsona.

3. Metoda pomiarowa:

Promień lasera skierowany na płytkę płaskorównoległą jest rozdzielany na dwa spójne promienie. Jeden z tych promieni przechodzi przez kuwetę z gazem. Oba promienie po odbiciu od zwierciadeł spotykają się ponownie wytwarzając obraz interferencyjny taki jak na rysunku 3. Zmieniając ciśnienie gazu w kувecie zmieniamy współczynnik załamania gazu w kувecie, a więc i drogę optyczną jednego z promieni. Prowadzi to do zmiany obrazu interferencyjnego (znikanie lub pojawianie się prążków interferencyjnych). Wyznaczając zależność współczynnika załamania gazu od ciśnienia ograniczymy się do pierwszego wyrazu rozwinięcia funkcji $n(p)$ w szereg Taylora (wyrazy wyższego rzędu są zanedbywalnie małe), dzięki czemu uzyskamy liniową zależność współczynnika załamania od ciśnienia:

$$n(p) = 1 + \frac{\Delta n}{\Delta p} \cdot p$$

Droga optyczna d każdego z promieni zależy od przebytej drogi l i współczynnika załamania, czyli $d = l \cdot n$. Tak więc zmianie współczynnika załamania o Δn odpowiada zmiana drogi optycznej $\Delta d = l \cdot \Delta n$. Ponieważ kolejne prążki interferencyjne powstają wtedy, gdy różnice dróg optycznych obu promieni są wielokrotnością długości fali λ to można zapisać, że $\Delta d = \lambda \cdot \Delta N$, gdzie ΔN oznacza liczbę prążków, które zanikają w czasie odpompowywania powietrza z kувety. Uwzględniając fakt, że jeden z promieni przechodzi dwukrotnie przez kувetę o grubości L otrzymujemy zależność: $\Delta n = \frac{\Delta d}{l} = \frac{\lambda \cdot \Delta N}{2 \cdot L}$. Ostatecznie więc

otrzymujemy zależność:

$$n(p) = 1 + \underbrace{\frac{\Delta N}{\Delta p}}_a \cdot \frac{\lambda}{2 \cdot L} \cdot p = 1 + a \cdot \frac{\lambda}{2 \cdot L} \cdot p$$

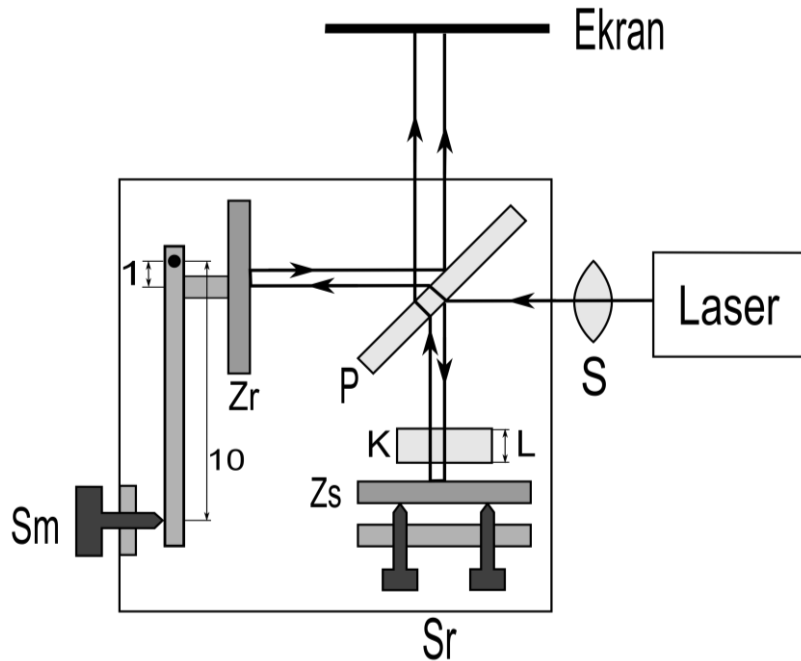
Literką a oznaczono tu współczynnik kierunkowy prostej $N = f(p)$, którą wykreślamy wykonując ćwiczenie.

W czasie ćwiczenia mierzymy liczbę N zanikających prążków i ciśnienie p . Długość fali λ oraz grubość kувety L są dane.

4. Zestaw przyrządów:

Laser ze statywem, soczewka ze statywem, interferometr ze statywem i kuwetą, plastikowe rurki, ręczna pompka podciśnieniowa, butla z zaworem wypełniona dwutlenkiem węgla, ława optyczna, ekran, kluczyk do włączenia lasera (wypożyczyć w pok.619 pod zastaw legitymacji)

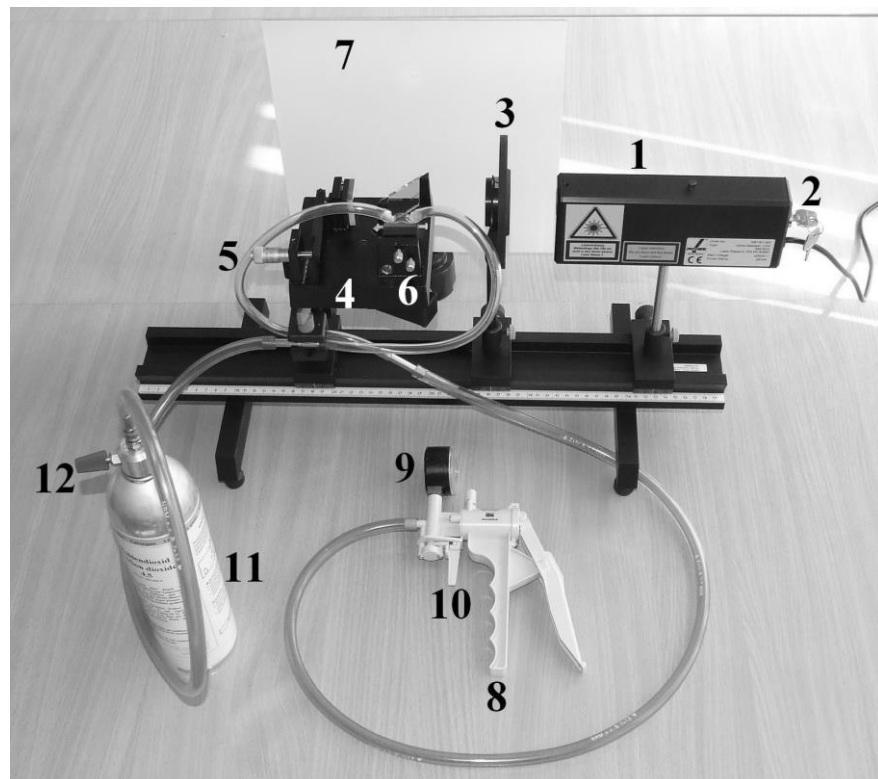
5. Czynności pomiarowe

Rys.1. Schemat układu do pomiaru współczynnika załamania światła w gazach
S- soczewka, P- płytka półprzepuszczalna, K- kuweta, Zr- zwierciadło ruchome, Zs- zwierciadło stałe, Sm- śruba mikrometryczna, Sr- pokrętła regulacyjne.

Rys.2. Widok stanowiska pomiarowego

1- laser, 2- włącznik lasera- kluczyk, 3- soczewka, 4- interferometr, 5- śruba mikrometryczna, 6- pokrętła regulacyjne, 7- ekran, 8- pompka podciśnieniowa ręczna, 9- manometr pompki, 10- zawór pompki, 11- butla z dwutlenkiem węgla, 12- zawór butli

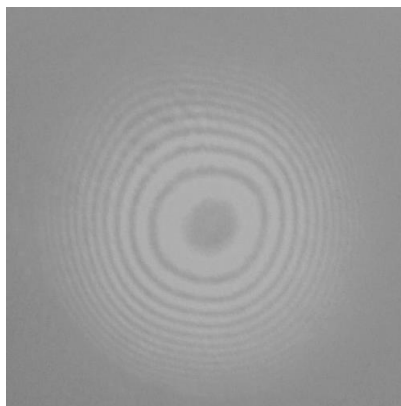

Wykonanie ćwiczenia

UWAGI: Nigdy nie należy kierować wiązki światła z lasera bezpośrednio do oczu ! Nie dotykać powierzchni zwierciadeł Z_S i Z_R , kuwety K oraz płytki półprzepuszczalnej P ! Nie zmieniać położenia i ustawienia lasera oraz soczewki gdyż zmiany te mogą spowodować potrzebę korekty ustawienia ich na wspólnej osi co jest czasochłonne i znacznie wydłuży czas wykonania ćwiczenia

Przygotowanie stanowiska do pracy

1. Delikatnie podnieść szarą pokrywę ochronną interferometru.
2. Sprawdzić i ewentualnie ustawić ekran we właściwym miejscu (porównać ze schematem interferometru) i włączyć laser.
3. Ustawić interferometr tak aby na ekranie otrzymać koncentryczne prążki interferencyjne (w przypadku gdy jest rozstrojony poprosić prowadzącego o pomoc).

Rys. 3. Widok prążków interferencyjnych

Pomiar współczynnika załamania światła dla powietrza

1. Za pomocą zaworu przy pompce należy ustawić w kuwecie ciśnienie atmosferyczne (manometr wskaże zero).
2. Śrubą mikrometryczną ustawić stan w którym centrum prążków interferencyjnych jest ciemnym polem.
3. Powoli wypompowywać powietrze z kuwety za pomocą ręcznej pompki jednocześnie zapisując wysokość ciśnienia, przy którym centrum prążków stało się znowu ciemnym polem (tzn. zniknął kolejny centralny prążek). Należy wypompowywać powietrze i jednocześnie zapisywać przy jakich ciśnieniach znikają kolejne prążki. Wypompowywanie można skończyć, gdy ciśnienie osiągnie wartość około 200 do 150 mbar, manometr wskaże, że ciśnienie w kuwecie jest od -800 do -850 mbar niższe niż ciśnienie atmosferyczne.
4. Wyniki zapisać w tabeli.

Numer prążka interferencyjnego	Ciśnienie [mbar] [1 mbar = 100 Pa]					Średnia
	Pomiar 1	Pomiar 2	Pomiar 3	Pomiar 4	Pomiar 5	
0	0	0	0	0	0	0
-1						
-2						
-3						
-4						
-5						

5. Wyrównać ciśnienie w kuwecie (do atmosferycznego) za pomocą zaworu przy pompce.
6. Pięciokrotnie powtórzyć czynności opisane w punktach od 2 do 5.
7. Obliczyć wartości średnie ciśnienia dla każdego prążka.
8. Wykreślić zależność $N = f(p)$ czyli numeru prążka interferencyjnego, który znika w centrum obrazu interferencyjnego w wyniku zmiany ciśnienia, w funkcji ciśnienia.

9. Przy pomocy regresji liniowej wyznaczyć współczynnik nachylenia prostej a , który jest równy $a = \frac{\Delta N}{\Delta p}$ i obliczyć współczynnik załamania światła powietrza przy ciśnieniu atmosferycznym. $L = 10 \text{ mm}$, $\lambda = 632,8 \text{ nm}$

Pomiar współczynnika załamania światła dwutlenku węgla (CO₂)

1. Za pomocą zaworu przy pompce należy ustalić w kuwecie ciśnienie równe atmosferycznemu (manometr wskazuje zero).
2. Należy wypompować powietrze z układu - za pomocą ręcznej pompki - do wartości minimalnej ciśnienia około 200 do 150 mbar, co odpowiada -800 do -850 mbar na manometrze.
3. **Powoli napelnić kuwetę gazem (CO₂)** z butli, jednocześnie kontrolując ciśnienie w układzie za pomocą manometru przy pompce. Gdy ciśnienie w układzie zrówna się z ciśnieniem atmosferycznym, zamknąć dopływ gazu ponieważ **zwiększone ciśnienie może uszkodzić kuwetę** (w przypadku przekroczenia ciśnienia atmosferycznego powinien zadziałać zawór bezpieczeństwa w pompce).
4. Wypompować mieszaninę gazów (około 15% powietrza i około 85% CO₂) z układu do momentu aż ciśnienie osiągnie wartość około 150 mbar, co odpowiada na manometrze -850 mbar.
5. Ponownie wypełnić gazem (CO₂) układ aż do uzyskania ciśnienia atmosferycznego (na tym etapie w układzie CO₂ stanowi ponad 95% mieszaniny).
6. Śrubą mikrometryczną ustawić takie położenie w którym centrum prążków interferencyjnych jest ciemnym polem.
7. Powoli wypompowywać gaz z kuwety, jednocześnie zapisując wartość ciśnienia, przy którym centrum prążków stało się znowu ciemnym polem (tzn. zniknął kolejny centralny prążek). Wypompowywać gaz z kuwety i jednocześnie zapisywać przy jakim ciśnieniu znikają kolejne prążki. Wypompowywanie można skończyć, gdy ciśnienie osiągnie wartość około 200 do 150 mbar, co odpowiada -800 do -850 mbar na manometrze.

8. Wyniki zapisać w tabeli:

Numer prążka interferencyjnego	Ciśnienie [mbar] [1 mbar = 100 Pa]					
	Pomiar 1	Pomiar 2	Pomiar 3	Pomiar 4	Pomiar 5	Średnia
0	0	0	0	0	0	0
-1						
-2						
-3						
-4						
-5						
-6						
-7						
-8						

9. Ponownie wypełnić gazem (CO₂) układ do uzyskania ciśnienia atmosferycznego (na tym etapie CO₂ stanowi ponad 99% mieszaniny).
10. Powtórzyć czynności od 6 do 9 pięciokrotnie, lecz za ostatnim razem w punkcie 9 wyrównać ciśnienie, otwierając zawór przy pompce.
11. Wypompować mieszaninę gazów z kuwety aż do uzyskania ciśnienia około 200 do 150 mbar, aby usunąć pozostałości dwutlenku węgla.
12. Wyrównać ciśnienie, otwierając zawór przy pompce i wyłączyć laser.
13. Delikatnie nałożyć szarą pokrywę ochronną interferometru.
14. Obliczyć wartości średnie ciśnienia dla każdego prążka.
15. Wykreślić zależność numeru prążka interferencyjnego, który znika w centrum obrazu interferencyjnego w wyniku zmiany ciśnienia, w funkcji ciśnienia $N = f(p)$.
16. Przy pomocy regresji liniowej wyznaczyć współczynnik nachylenia prostej a , który jest równy $a = \frac{\Delta N}{\Delta p}$ i obliczyć współczynnik załamania światła w dwutlenku węgla przy ciśnieniu atmosferycznym.

6. Ocena niepewności pomiarowych,

Obliczyć niepewność wartości wyznaczonych współczynników załamania światła badanych gazów, uwzględniając niepewność pomiarów współczynnika kierunkowego prostej $a = \frac{\Delta N}{\Delta p}$, wyznaczonego z regresji liniowej

Uwzględnić niepewności pomiarów pośrednich, gdyż współczynnik załamania światła wyznaczony został z zależności, a nie z pomiarów bezpośrednich.

$$n(p) = 1 + \frac{\Delta n}{\Delta p} \cdot p = 1 + \underbrace{\frac{\Delta N}{\Delta p}}_a \cdot \frac{\lambda}{2 \cdot L} \cdot p = 1 + a \cdot \frac{\lambda}{2 \cdot L} \cdot p$$

$$\frac{\partial n(p)}{\partial a} = \frac{\lambda}{2 \cdot L} \cdot p$$

$$u_c(n) = \sqrt{\left[\frac{\partial n(p)}{\partial a} \right]^2 \cdot u^2(a)} = \left| \frac{\partial n(p)}{\partial a} \right| \cdot |u(a)|$$